

Isidoro Isolani OP a jeho *Summa de donis sancti Ioseph**

Štěpán M. Filip

Hlavním cílem článku je představení *Sumy o darech svatého Josefa* od italského dominikána Isidora Isolaniho,¹ která je prvním teologickým traktátem o pěstounu Páně. Jedná se skutečně o představení tohoto díla, a nikoliv o jeho podrobný rozbor nebo o analýzu některého aspektu jeho nauky.

Toto představení *Sumy* je zasazeno do dvojího kontextu: nejprve do kontextu předchozího vývoje úcty k svatému Josefovi a nauky o něm a poté do kontextu života a díla Isidora Isolaniho. Přínosem tohoto dvojího kontextu není pouze lepší poznání našeho díla, ale také nastínění postupného rozvoje pronikání do tajemství svatého Josefa a přiblížení jmenované významné postavy dominikánského řádu a teologického myšlení.

Článek má tak ráz nejenom čistě teologický, ale, jak to vyplývá z jeho povahy, zároveň historický a místy hagiograficko-spirituální. Svým obsahem má takřka podobu širšího encyklopedického hesla. Vhodnost něčeho takového je dána především tím, že zatímco v jiných zemích byla Isolanimu a jeho *Sumě* věnována náležitá pozornost, ba dokonce v poslední době dochází k jejímu určitému oživení,² v našem prostředí je jeho postava zatím takřka neznámá.

* Studie byla připravena za finanční podpory Interní grantové agentury Univerzity Palackého prostřednictvím grantu „Křesťan a současná společnost“ CMTF_2019_005. Navazujeme v ní na to, co jsme velmi stručně načrtli v úvodu k českému překladu *Summa de donis sancti Ioseph*: srov. „Isidoro Isolani: Suma o darech svatého Josefa,“ *Světlo* 23, č. 43 (2015): 7; č. 44: 12–13.

¹ Vedle této formy jeho jména se můžeme setkat s jeho dalšími variantami, totiž Isidoro Isolano, Isidoro de Isolani či Isidoro de Isolano.

² Srov. především Gianni FESTA, „Un priore e un teologo alle Grazie: Isidoro Isolani e la *Summa de donis sancti Ioseph*,“ *Memorie domenicane*: Nuova serie 47 (2016): 171–186; Marco RAININI, „Fratì predicatori, apocalittica e profetismo agli inizi del XVI secolo: A partire dagli scritti di Isidoro Isolani,“ *Memorie domenicane*: Nuova serie 47 (2016): 229–243.

1. ÚVOD: POSTUPNÝ ROZVOJ ÚCTY K SVATÉMU JOSEFOVI

A mezi těmito dvěma poslánímí [svatého Jana Křitele a svatého Petra] se zjevuje poslánímí svatého Josefa, které [...] probíhá v usebrání, mlčenlivě, takřka nepozorovaně, v neznámosti, v pokoře, v tichu: v tichu, které mělo být osvětleno až po několika staletích; v tichu, po kterém mělo po staletích jistě následovat volání, a to vskutku hlasité, provolávání slávy. Přesto tam, kde je nejhlubší tajemství, kde je nejhustší noc, která ho přikrývá, kde je nejhlubší ticho, právě tam je nejvyšší poslánímí a nejbohatší vybavení ctnostmi, jež jsou pro něj vyžadovány, i zásluhou, která mu pro šťastnou nutnost měla odpovídat. Toto poslánímí je jedinečné, velkolepé: poslánímí chránit Syna Božího, Krále světa, poslánímí chránit panenství, svatost Marie, poslánímí spolupracovat, jako jediný povoláný k účasti na poznání velkého tajemství skrytého věkům, na božském Vtělení a na spáse lidského rodu.³

Tato slova papeže Pia XI., velkého učitele o svatém Josefovi,⁴ výstižně vystihují jak velikost poslánímí svatého patriarchy, tak také staletou skrytost a následně stále jasnější odhalování tohoto velkého poslánímí.

V postupném rozvoji úcty k svatému Josefovi a nauky o něm⁵ se uplatňuje to, co Druhý vatikánský koncil učí obecně o apoštolské Tradici:

³ Pius XI., „Proslov o heroičnosti ctností ctihodné Bichier des Ages (19. 3. 1928),“ in *Discorsi di Pio XI*, sv. 1, ed. Domenico Bertetto, Torino: Società Editrice Internazionale, 1960, s. 780: „E tra queste due missioni appare quella di san Giuseppe che passa [...] raccolta, tacita, quasi inavvertita, sconosciuta, nell'umiltà, nel silenzio, un silenzio che non doveva illuminarsi se non dopo qualche secolo, un silenzio a cui ben doveva succedere e veramente alto, il grido, la voce della gloria, dopo secoli. Eppure dove più profondo è il mistero, dove più fitta è la notte che lo copre, dove più profondo è il silenzio, è proprio lì che più alta è la missione, più ricco è il corredo delle virtù che per essa si richiedono e del merito che doveva per felice necessità corrisponderle. Questa missione unica, grandiosa, la missione di custodire il Figlio di Dio, il Re del mondo, la missione di custodire la verginità, la santità di Maria, la missione di cooperare, unico chiamato a partecipare alla consapevolezza del grande mistero nascosto ai secoli, alla Incarnazione divina ed alla salvezza del genere umano.“

⁴ Srov. Giuseppe Attilio MATTANZA, „Pio XI,“ in *San Giuseppe, capo della Santa Famiglia, nel magistero pontificio da Pio IX ai nostri giorni: L'importanza di San Giuseppe per la figura del padre di famiglia*, Lugano: Eupress FTL; Siena: Cantagalli, 2019, s. 307–347.

⁵ V následném načrtnutí vývoje nauky o svatém Josefovi jsme zvláště vycházeli z této literatury: Tarcisio SRRAMARE, „Giuseppe, sposo di Maria Vergine e padre putativo di Gesù, santo,“ in *Bibliotheca Sanctorum*, sv. 6, Roma: Istituto Giovanni XXIII della Pontificia Università Lateranense, 1965, sl. 1258–1259; Roland GAUTHIER, „Joseph (saint), époux de Marie: III. Dans l'histoire de la spiritualité,“ in *Dictionnaire de spiritualité*, sv. VIII, Paris: Beauchesne, 1974, sl. 1308–1310; José Antonio CARRASCO, „Breve storia della teologia di S. Giuseppe,“ in *San Giuseppe nel mistero di Cristo e della Chiesa: Appunti per una teologia di San Giuseppe*, Casale Monferrato: Piemme, 1984, s. 93–98. Srov. také jednu z nejnovějších monografií, kde je tento vývoj probírán formou „modelů“ josefo-

Tato apoštolská Tradice prospívá v církvi s pomocí Ducha Svatého. Vzrůstá totiž chápání předaných věcí a slov, a to jak přemýšlením a studiem věřících, kteří je uchovávají ve svém srdci (srov. Lk 2,19 a 51), tak hlubším pochopením duchovních skutečností z vlastní zkušenosti, tak také hlásáním těch, kteří s poslušností v biskupském úřadě přijali bezpečné charizma pravdy.⁶

V stále hlubším pronikání církve do tajemství svatého Josefa jde tudíž ruku v ruce teologická reflexe, *sensus fidei* a církevní magisterium.⁷ Kardinál Joseph Ratzinger se jednou vzhledem k vyhlášení dogmat o Neposkvřněném početí Panny Marie v roce 1854, o papežské neomylnosti v roce 1870 a o Nanebevzetí Panny Marie v roce 1950 vyjádřil: „dogmata z let 1854, 1870 a 1950 byla možná, protože je probudil smysl pro víru, magisterium a teologie jím byly vedeny a pomalu se ho snažily dostihnout.“⁸ Něco obdobného můžeme říci o vývoji nauky o svatém Josefovi: *sensus fidei* zde krácel první a teologie a učitelský úřad církve se ho pozvolna snažily „dohonit“.

Slova Pia XI. poukazovala na dlouhou skrytost svatého Josefa. Řečeno metaforicky, na obrazu svaté Rodiny byla nejdříve osvětlena postava Pána Ježíše Krista a velmi brzy také postava Panny Marie, zatímco postava svatého Josefa zde určitě přítomna byla – nemohla tu nebýt –, ale dlouhou dobu zůstávala v pozadí a ve stínu. Odpovídalo to ostatně tomu, že již podle svědectví Písma svatého (a podle citovaných slov Pia

logie: Patrizia Innocenza MICELI, *I modelli di giosefologia nella storia della teologia cristiana*, Todi: Tau, 2015.

⁶ „Věřoučná konstituce *Dei verbum* o Božím zjevení (18. 11. 1965),“ č. 8, *Acta Apostolicae Sedis* 58 (1966): 821 (čes. vyd. in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, přel. pracovní skupina pod vedením Oto Mádra, Praha: Zvon, 1995, s. 113): „Haec quae est ab Apostolis Traditio sub assistentia Spiritus Sancti in Ecclesia proficit: crescit enim tam rerum quam verborum traditorum perceptio, tum ex contemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo (cf. Lc 2,19 et 51), tum ex intima spiritualium rerum quam experiuntur intelligentia, tum ex praeconio eorum qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt.“

⁷ Zřejmě nejobsáhlejším pojednáním o učení magisteria o svatém Josefovi je již uvedená kniha MATTANZI, *San Giuseppe, capo della Santa Famiglia*.

⁸ „Introduzione,“ in CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE, *Istruzione 'Donum veritatis' sulla vocazione ecclesiale del teologo* (24 maggio 1990), Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1993, s. 12 (čes. vyd.: „Úvod k instrukci Kongregace pro nauku víry 'Donum veritatis',“ in KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Instrukce 'Donum veritatis' o církevním povolání teologa*, přel. Štěpán M. Filip, Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1999, s. 5): „[...] i dogmi del 1854, 1870 e 1950 furono possibili, perché il senso della fede li aveva rinvenuti, magistero e teologia furono guidati da esso ed hanno lentamente cercato di raggiungerlo.“

XI.) je charakteristickým rysem svatého Josefa právě skrytost a mlčenlivost.

Jak bylo naznačeno výše, určité prvenství zde náleží smyslu pro víru, projevujícím se zbožnou úctou věřících k snoubenci Panny Marie. Na křesťanském Východě máme tak jasné doklady veřejné úcty k svatému Josefovi již ve IV. a V. století a v IX. století se tato úcta přenáší z Východu na Západ. Co se pak týká církevních Otců, nemohli o svatém Josefovi nemluvit, ale činili tak spíše příležitostně a okrajově: jen poněkud více se o něm vyjadřovali svatý Jan Zlatoústý (347/349–407), svatý Jeroným (347–420) a svatý Augustin (354–430). Více méně totéž může být řečeno o představitelích monastické teologie a dalších středověkých teolozích do XII. století: jako ti z nich, kdo psali o svatém Josefovi hlouběji, i když zatím nikoliv systematicky, mohou být jmenováni svatý Beda Ctihodný (672–735), Walafrid Strabo (808–849), svatý Rabanus Maurus (780–856), Rupert z Deutzu (ca 1075/1080–1129/1130), Remigius z Auxerre (841–908) a svatý Bernard z Clairvaux (1090–1153). Celkově lze tak říci, že do XII. století včetně „se svatý Josef [...] netěšil, tak říkajíc, teologické osobnosti“⁹.

K určitému obratu došlo ve XIII. století v souvislosti s velkou úctou svatého Františka z Assisi (ca 1182–1226) a jeho duchovních synů ke Kristovu lidství. Z františkánských autorů, kteří napsali podivuhodné stránky o svatém Josefovi, si tak zaslouží zvláštní zmínku svatý Bonaventura (1221–1274) a Petr Jan Olivi (1248–1298). K nim můžeme připojit dominikány, především svatého Alberta Velikého (1193 nebo 1206/1207–1280) a svatého Tomáše Akvinského (1224/1225–1274).

Ve XIV. až XVI. století se tento rozvoj prohluboval. V psaní a kázání o svatém Josefovi tehdy pokračovali františkáni, zvláště Ubertino z Casale (1259 – ca 1330) ve svém díle *Arbor Vitae Crucifixae* (Strom ukřižovaného života, 1305) a svatý Bernardin Sienský (1380–1444). Z dominikánských kazatelů o pěstounu Páně nemůžeme nejmenovat svatého Vincence Ferrerského (1350–1419). O svatém Josefovi také často hovořila ve svých zjeveních svatá Brigita Švédská (1303–1373).

Jak však dosvědčuje kardinál Prospero Lambertini, tedy budoucí papež Benedikt XIV., ve svém monumentálním díle *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* („O blahořečení služebníků Božích a svatořečení blahoslavených“), v tomto období měli největší zásluhy na

⁹ José Antonio CARRASCO, „Breve storia...“, s. 96: „[...] S. Giuseppe non ha goduto [...], per così dire, di „personalità teologica“ [...]“.

prohloubení úcty k svatému Josefovi Jean Gerson (1363–1429) a zhruba o jedno století později dominikán Isidoro Isolani:

Mezi těmi však, kteří svými spisy nejvíce pracovali na rozšíření úcty k svatému Josefovi, v žádném případě nemohou být opomenuti Jean Gerson, pařížský kancléř, který zemřel v roce 1429, a Isidor de Isolani, teolog řádu Kazatelů, v Sumě o darech svatého Josefa, věnované Hadriánovi VI., nejvyššímu veleknězi, které pak ostatní následovali [...].¹⁰

Prvně jmenovaný, Jean de Charlier, nazývaný podle místa narození Gerson, teolog a kancléř pařížské univerzity, kráčel ve stopách svého učitele, kardinála Petra z Ailly (1351–1420), autora spisu *Tractatus de duodecim honoribus sancti Ioseph* („Traktát o dvanácti počtech svatého Josefa“), a vyzdvihl velikost snoubence Panny Marie především ve své rozsáhlé latinské básnické skladbě *Iosephina* a svém *Sermo de nativitate gloriosae Virginis Mariae* („Kázání o narození slavné Panny Marie“), které pronesl dne 8. září 1416. Obě díla vznikla během Kostnického koncilu, jehož byl Gerson význačným účastníkem. V uvedeném kázání vyzýval koncilní otce, aby oficiálně vzývali svatého Josefa a ustanovili svátek k jeho cti, a tak dosáhli jednoty církve.¹¹

Isidoru Isolanimu náleží, jak už bylo naznačeno výše, čestný titul a privilegium prvního josefologa, tedy toho, kdo jako první sepsal skutečně teologické pojednání o svatém Josefovi. Tím je jeho dílo *Summa in quatuor secta partes de donis sancti Ioseph, sponsi beatissimae virginis Mariae ac patris putativi Christi Iesu, Dei immortalis* („Suma rozdělená do čtyř částí o darech svatého Josefa, snoubence nejsvětější Panny Marie a domnělého otce Krista Ježíše, nesmrtelného Boha“), známé pod zkráceným názvem *Summa de donis sancti Ioseph* („Suma o darech svatého Josefa“), které vyšlo

¹⁰ *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione*, sv. IV, část II, kap. XX, č. 17, ed. novissima, Prati: In Typographia Aldina, 1841, s. 587–588: „Inter eos autem, qui scriptis maximopere laborarunt pro amplificatione cultus S. Iosephi, omitti nullo modo possunt Ioannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, qui obiit A. 1429, et Isidorus de Isolani Theologus Ordinis Praedicatorum in Summa de donis S. Ioseph Hadriano VI summo Pontifici dicata, quos alii deinde subsecuti sunt [...].“

¹¹ O svatém Josefovi u Gersona srov. Ioachim Noboru MAEGAWA, „Le doctrine de Jean Gerson sur saint Joseph“, *Cahiers de Joséphologie* 7 (1959): 181–194; 8 (1960): 9–39, 251–292; Palémon GLORIEUX, „Saint Joseph dans l’oeuvre de Gerson“, *Estudios josefinos* 25 (1971): 414–428; Patrizia Innocenza MICELI, „L’iniziatore del modello trattatistico: Jean Gerson. Un modello celebrativo-devozionale: La richiesta di Jean Gerson,“ in *I modelli di giosefologia*, s. 105–107.

poprvé v Pavii v roce 1522.¹² Samotný Isolani si byl skutečnosti toho, že píše první teologický traktát o pěstounu Páně, velmi dobře vědom, jak je to patrné z následujících slov jeho Sumy:

Hle, jako první v říši bojující církve píši knihu, v níž uvádím v jednom celku Josefovy dary, které jsou vpravdě hodny být vyhlášeny hlasy andělů. Jako první ti tedy, ó nejblaženější Josefe, přináším palmové ratolesti tvých darů a s hlavou ověčenou olivovými ratolestmi o nich pojednávám, jako bych na zelené louce stavěl chrám z mramoru. [...] Už nadešel čas, aby řečený otec věčného Slova a snoubenec vznesené Matky byl pod svým božským jménem poznáván, chválen a milován, aby byl oslavován nebeskými chválami a hymny a aby se jemu, který je hoden velkých oslav, dostalo nejvyšší cti ze všech svatých.¹³

2. ŽIVOT ISIDORA ISOLANIHO

Co se týká životních údajů Isidora Isolaniho,¹⁴ rok jeho narození neznáme přesně. Ve svém životopise blahoslavené Veroniky z Binasco, o kte-

¹² Apud Iacob Paucidrapium. V našem článku budeme odkazovat na novější vydání tohoto díla: *Summa de donis sancti Ioseph*, ed. Joachim-Joseph Berthier, Romae: ex Typographia polyglotta S. C. de Propaganda Fide, 1887 [zkracujeme *Summa*: pak následuje římské číslo části Sumy, arabská číslice její kapitoly, stránka v tomto vydání a odkaz na český překlad uveřejňovaný v časopise *Světlo*].

¹³ *Summa* IV, Prooemium: s. 257–258 (čes. vyd. in *Světlo* 25, č. 42 [2017]: 10): „Ecce, primus in imperio militantis Ecclesiae volumen refero, quo dona Ioseph angelicis profecto aperienda vocibus, in unum deducam. Primus, inquam, o Ioseph beatissime, tuorum palmas donorum tibi refero, ac, veluti viridi in campo templum de marmore ponens, ipse caput tonsae foliis ornatus olivae dona fero. [...] Iamiam pater aeterni Verbi dictus almaeque Matris sponsus, in populo Divi sub nomine vigeat, laudetur, placeat; laudibus hymnisque prosequatur coelestibus, et magnis dignus solemniis summo sanctorum donetur honore.“

¹⁴ O životě I. Isolaniho srov. Andrea ROVETTA, *Bibliotheca chronologica illustrium virorum provinciae Lombardiae Sacri Ordinis Praedicatorum*, Bononiae: typis Iosephi Longi, 1691, s. 108–109; Jacques QUETIF – Jacques ECHARD, „F. Isidorus de Isolani,“ in *Scriptores Ordinis Praedicatorum recensiti notisque historicis et criticis illustrati*, Tomus secundus, Lutetiae Parisiorum, apud J. B. Christophorum Ballard et Nicolaum Simart, 1721, s. 50; Filippo ARGELATI, „Isolanus Isidorus,“ in *Bibliotheca scriptorum Mediolanensium*, sv. 1, Mediolani: in aedibus Palatinis, 1745, sl. 744; Friedrich LAUCHERT, „Isidorus de Isolani, O. Praed.,“ in *Die italienischen literarischen Gegner Luthers*, Freiburg im Breisgau: Herdersche Verlagshandlung, 1912, s. 208–209; Pierre-Marie SCHAFF, „Isolani ou de Isolani Isidore,“ in *Dictionnaire de théologie catholique*, sv. 8, ed. Alfred Vacant – Eugène Mangenot – Emile Amann, Paris: Letouzey et Ané, 1947, sl. 112–113; Luigi Abele REDIGONDA, „Isolani, Isidoro de,“ in *Enciclopedia Cattolica* VII, Città del Vaticano: Ente per l'Enciclopedia Cattolica e per il libro cattolico, 1951, sl. 304–305; Nansen DEFENDI, „La

rém bude ještě zmínka, píše, že „zemřela v den, kdy jsem prožíval léta mládí“.¹⁵ Protože tato blahoslavená zemřela dne 13. ledna 1497 a léta mládí spadají mezi třináctý až dvacátý rok života, můžeme vyvodit, že se narodil někdy mezi léty 1477–1484. Místem Isolaniho narození bylo zřejmě město Milán, jak je to patrné z toho, že on sám se označoval jako „milánský“ (*mediolanensis*).¹⁶ Jeho rodina však pocházela z Boloně. Ve svém rodném městě vstoupil jako mladý do dominikánského řádu: stal se dominikánem v milánském klášteře Santa Maria delle Grazie někdy na konci XV. století, tedy v době, kdy zde v refektáři Leonardo de Vinci pracoval na své slavné fresce poslední večeře Páně. V tomto klášteře absolvoval svá filosofická a teologická studia. Mezi jeho učiteli vynikal zvláště bratr Tomáš z Milána, známý pro své matematické znalosti a pro pěstování krásných umění. Studoval také na generálním studiu řádu v Boloni, kde patřil mezi jeho profesory Silvestro Mazzolini z Prieria (1456–1527), nazývaný podle místa původu Prierias, pozdější *Magister Sacri Palatii*, tedy papežův osobní teolog.¹⁷ Svá studia ukončil získáním titulu lektora teologie.

,Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem' nella polemica antiluterana in Italia," *Archivio storico Lombardo* 80 (1953): 92–94; Bonifacio LLAMERA, „Introducción: Vida y personalidad de Isidoro de Isolano," in *Teología de San José*, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1953, s. 345–348; Guy-M. BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Joseph' d'Isidore de Isolani, O.P.,“ *Cahiers de Joséphologie* 8 (1960): 219–220; André DUVAL, „Isolani (Isidoro),“ in *Catholicisme: Hier, aujourd'hui, demain: Encyclopédie*, sv. 6, ed. Gabriel Jacquemet, Paris: Letouzey et Ané, 1967, sl. 188; Luigi Abele REDIGONDA, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph' de Isidoro Isolani," *Estudios josefinos* 31 (1977): 205–208; Michael HANST, „Isolani, Isidor, Dominikaner, ein literarisch ungemein fruchtbarer Theologe," in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, sv. II, Herzberg: Traugott Bautz, 1990, sl. 1390–1391; Jerzy DUCHNIEWSKI, „Isolani, de Isolani, Isidoro OP," in *Encyklopedia katolicka*, sv. VII, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1997, sl. 529; Silvano GIORDANO, „Isolani, Isidoro," in *Dizionario biografico degli italiani* LXII, Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 2004, s. 663–665; FESTA, „Un priore e un teologo...," s. 173–176.

¹⁵ „Inexplicabilis mysterii gesta B. Veronicæ virginis praeclarissimi monasterii S. Marthæ urbis Mediolani, sub observatione divi Augustini," in *Acta Sanctorum*, Januarii tomus secundus, ed. novissima, Parisiis: apud Victor Palmé, [1863], s. 170: „[...] quæ me annos adolescentiæ agente diem obiit [...].“

¹⁶ Srov. také ARGELATI, „Isolanus Isidorus," s. 744: „[...] Isidorus noster Patriam habuit Mediolanum.“ („[...] náš Isidor měl za vlast Milán.“)

¹⁷ O Prieriasovi srov. především Michael TAVUZZI, *Prierias: The Life and Works of Silvestro Mazzolini da Prierio, 1456–1527*, Durham – London: Duke University Press, 1997. To, že byl Isolani v Boloni jeho žákem vysvětluje z listu, kterým Prierias uvedl Isolaniho dílo *De regum principumque omnium institutis*: srov. tamtéž, s. 62.

Konvent Santa Maria delle Grazie byl součástí reformní lombardské kongregace dominikánského řádu,¹⁸ takže Isidoro Isolani po dokončení studií působil – učil filosofii a teologii, kázal a psal – v různých klášte-rech této kongregace. Údaje o tom máme jen částečně, a to především na základě toho, co on sám uvedl v úvodu svých knih. Podle toho tedy, co uvedl na počátku svých raných děl, se jeví, že v prvním desetiletí XVI. století nepřestával pobývat v konventu Santa Maria delle Grazie v Miláně.

V letech 1510–1512 byl tak Isolani jako jeden z hlavních protagonistů zapojen do prudkého sporu svého kláštera s dalším milánským dominikánským klášte-rem Sant'Eustorgio. Zatímco konvent Santa Maria delle Grazie náležel, jak bylo uvedeno, do reformní lombardské kongregace, klášter Sant'Eustorgio patřil do nereformované dominikánské provincie sv. Petra Mučedníka. Avšak magistr dominikánského řádu (a budoucí kardinál) Tommaso de Vio (1469–1534), nazývaný podle svého rodného města Gaety Kajetán (*Gaetano*),¹⁹ zřejmě na popud bratří lombardské kongregace v roce 1510 rozhodl, že Sant'Eustorgio bude náležet k této kongregaci. Protože nereformovaní bratři tomuto rozhodnutí velmi odporovali, Isolani se začal angažovat: vypravil se za francouzským místokrálem do Brescie – Milán byl tehdy pod francouzskou vládou –, později napsal list francouzskému králi Ludvíku XII. a nakonec se účastnil delegace k tomuto králi. Tím rozhodujícím způsobem přispěl k tomu, že si lombardská kongregace mohla klášter Sant'Eustorgio přivlastnit a dokonce zde ustanovit generální studium: na něm byl Isolani v akademickém roce 1511–1512 magistrem studentů. Nicméně na nátlak milánské šlechty byl konvent v roce 1512 navrácen provincii sv. Petra Mučedníka.²⁰

¹⁸ Srov. „jak o dějinách této kongregace píšou (a připojují edici akt jejích kapitul) Raymond CREYTENS – Alfonso D'AMATO, „Les actes capitulaires de la congrégation dominicaine de Lombardie (1482–1531),“ *Archivum Fratrum Praedicatorum* 31 (1961): 213–306. Tento článek je pak doplněn článkem Raymonda CREYTENSE, „Les vicaires généraux de la congrégation dominicaine de Lombardie (1459–1531),“ *Archivum Fratrum Praedicatorum* 32 (1962): 211–284.

¹⁹ O Kajetánovi srov. především Aluigi COSSIO, *Il cardinale Gaetano e la Riforma*, Cividale: G. Fulvio, 1902.

²⁰ Průběh celého sporu i Isolaniho zapojení do něho precizně vykresluje TAVUZZI, *Prie-rias*, s. 60–66. Vychází při tom také z rukopisných dějin kláštera, které sepsal před svou smrtí jeho člen Girolamo Gattico (1574–1646): srov. edici těchto dějin: *Descrizione suc-cinta e vera delle cose spettanti alla Chiesa e convento di Santa Maria delle Grazie e di Santa Maria della Rosa e suo luogo, et altre loro aderenze in Milano dell'Ordine de' Predicatori con*

V roce 1513 byl Isolani lektorem konventu sv. Apolináře v Pavii. V roce 1514 se nacházel v malém klášteře u kostelíka sv. Josefa v obci Fontanellato, kde začal psát *Summu o darech svatého Josefa*, a v roce 1515 jako lektor v klášteře sv. Anastázie ve Veroně. V letech 1516–1518 žil opět v Miláně. Když se v roce 1518 konala v tomto městě kapitula zmiňované lombardské kongregace řádu, byl Isolani pověřen, aby dne 11. května v přítomnosti místokrále a městských představených pronesl slavnostní řeč o slávě Milána *De patriae urbis laudibus panegyricus* („Panegyrik o chválách rodného města“). Byl také tím, kdo jménem města pronesl slavnostní řeč, když francouzský král (a milánský vévoda) František I. zavítal do Milána. Z toho je zjevné, že musel být vynikajícím kazatelem.²¹

Zřejmě již v roce 1518²² a zvláště v následujícím roce 1519 působil Isidoro Isolani jako lektor dominikánského studia u kláštera sv. Dominika v Cremoně. V roce 1521 se vrátil do konventu sv. Apolináře v Pavii, kde vyučoval jako lektor, a v prvních měsících tohoto roku dosáhl na univerzitě v Boloni titulu bakaláře v posvátné teologii. V letech 1522–1523 tak přednášel jako bakalář *Sentenci* (tedy jako ten, kdo vykládal *Čtyři knihy Sentenci* Petra Lombardského) na významném generálním studiu řádu v Boloni.²³

Na závěr svého života se znovu vrátil do svého „rodného“ kláštera Santa Maria delle Grazie v Miláně, kde byl v letech 1526–1528 převorem.²⁴ Zde také pravděpodobně umřel. Datum jeho úmrtí opět neznáme přesně: došlo k němu někdy mezi léty 1528–1530. Avšak Girolamo Tiraboschi (1731–1794) ve svých dějinách italské literatury vycházel ze zkoumání archívních dokumentů kláštera Santa Maria delle Grazie, které v polovině XVIII. století uskutečnil P. Vincenzo Monti, a snažil se datum Isolaniho smrti uvést přesněji: umístil ho mezi 22. duben 1528, kdy

due tavole in fine, ed. Elisabetta Erminia Bellagente, Milano: Ente raccolta vinciana, 2004, s. 113–115.

²¹ GATTICO, *Descrizione succinta*, s. 113, píše, že Isolani byl „oratore a molti potentati“ („kazatelem mnoha mocným“).

²² Je to patrné z toho, že výše zmiňovanou oslavnou řeč o Miláně podepsal jako lektor kláštera v Cremoně. Srov. DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘...“, s. 93.

²³ Podle REDIGONDI, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...“, s. 207, pozn. 15, je nepravděpodobné, že by Isolani byl v Boloni zároveň regentem tamějšího generálního studia, jak to uvádějí někteří autoři.

²⁴ Srov. GATTICO, *Descrizione succinta*, s. 115–116, 150, kde se uvádí, že byl 31. převorem kláštera.

byl Isolani uváděn jako převor kláštera, a 9. červenec téhož roku, kdy už nebyl jmenován v seznamu bratří kláštera.²⁵

3. DÍLO ISIDORA ISOLANIHO

Literární dílo Isidora Isolaniho²⁶ je poměrně obsáhlé – čítá šestnáct položek, z nichž některé spisy jsou vícesvazkové –, je psané elegantní latinou a ve své době i následně bylo mnohými vyzdvižováno a oceňováno: jak píše např. Filippo Argelati, Isolani byl „jistě muž nejvyšší vynikající takřka v každém druhu vědy a milý snadností a čistotou vyjadřování“²⁷. Většina jeho publikovaných spisů se také dočkala pozdějších vydání. Náš autor je tak jedním z významných představitelů italského renesančního tomismu.

²⁵ Srov. *Storia della letteratura italiana*, sv. VII: *Dall'anno MD fino all'anno MDC*, část první, Milano: Società tipografica de' classici italiani, 1824, s. 414 [v poznámce pod čarou, která není uvedena v prvním vydání tohoto díla z roku 1784]. Zkoumání P. Vincenza Montiho není dnes možné ověřit, protože v roce 1788 v souvislosti se zrušením inkvi-
zičního tribunálu v klášteře Santa Maria delle Grazie byl s archívem inkvizice spálen také archív kláštera (srov. Arnaldo BRUSCHI, „L'architettura,“ in *Santa Maria delle Gra-
zie*, Milano: Banca Popolare di Milano, 1983, s. 84, pozn. 1).

²⁶ O díle I. Isolaniho srov. ROVETTA, *Bibliotheca chronologica*, s. 109; QUETIF – ECHARD, „F. Isidorus de Isolani,“ s. 50, 336; ARGELATI, „Isolanus Isidorus,“ sl. 744–746; *Année do-
minicaine ou Vies des saints, des bienheureux, des martyrs et des autres personnes illustres ou
recommandables par leur piété de l'un et de l'autre sexe de l'Ordre des Frères-Prêcheurs: Novem-
bre I*, nouv. éd., Lyon: Bureaux de la Couronne de Marie, 1906, s. 30–31; Hugo HURTER, *Nomenclator literarius theologiae catholicae*, sv. 2: *Theologiae catholicae aetas media ab exor-
diis theologiae scholasticae usque ad celebratum Concilium Tridentinum: ab anno 1109–1563*,
Oeniponte: Libreria Academica Wagneriana, 1906³, sl. 1222–1223; LAUCHERT, „Isidorus
de Isolani, O. Praed.,“ s. 209–215; SCHAFF, „Isolani ou de Isolani Isidore,“ sl. 113–115;
DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘...,“ s. 95–97; LLAMERA, „Intro-
ducción,“ s. 350–352; BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Joseph‘...,“ s. 220–222;
DUVAL, „Isolani (Isidoro)“, REDIGONDA, „La ‚Summa de donis sancti Joseph‘...,“
s. 206–208; HANST, „Isolani, Isidor...“, DUCHNIEWSKI, „Isolani, de Isolani, Isidoro OP,“
GIORDANO, „Isolani, Isidoro,“ s. 663–664; FESTA, „Un priore e un teologo...,“ s. 174–176.

²⁷ „Isolanus Isidorus,“ sl. 744: „Vir certe omni prope scientiarum genere praestantissi-
mus, dicendique facilitate & puritate gratus [...]“

3.1 Filosofická díla

Mezi Isolaniho filosofická díla patří dva rané spisy, v kterých polemizoval s averroisty, totiž dílo *Explanatio immortalitatis animi humani secundum philosophos* („Vysvětlení nesmrtnosti lidského ducha podle filosofů“), vydané v Miláně v roce 1509, a spis *Tractatus de mundi aeternitate contra Averroistas* („Traktát o věčnosti světa proti averroistům“), dopsaný v konventu sv. Apolináře v Pavii v roce 1513 a vydaný v tomto roce tamtéž. K nim můžeme připojit další rané dílko *Libellus adversus magos* („Knížka proti mágům“), publikované v Miláně v roce 1506.

K pozdějším Isolaniho filosofickým spisům náleží dílo *De velocitate motuum F. Alberti de Saxonia Ord. Praed., in Epitoma redactum* („O rychlosti pohybů bratra Alberta Saského Ord. Praed., redigovaný do výtahu“)²⁸, vydané v Pavii v roce 1513, a jako jeho poslední díla spisy *Ex humana divinaque sapientia tractatus De futura, nova mundi mutatione* („Traktát z lidské a božské moudrosti O budoucí, nové změně světa“)²⁹ a *Oratio de laudibus aureae Mensae Solis famosissimae* („Řeč o chválách nejslavnějšího zlatého stolu slunce“), věnované papeži Hadriánovi VI. a publikované společně v Boloni v roce 1523.

3.2 Politická díla

Isolaniho politickými díly jsou dva spisy: dílo *De regum principumque omnium institutis* („O zásadách všech králů a knížat“), napsané proti anglickému králi Jindřichu VIII., uvedené listem Prieriase, jeho bývalého učitele, a vydané v Miláně zřejmě v roce 1507³⁰, a již zmiňovaná slavnostní řeč *De patriae urbis laudibus panegyricus* („Panegyrik o chválách rodné-

²⁸ Tímto Albertem Saským není dominikán, jak se spolu s pozdějšími historiky domníval samotný Isidoro Isolani – někdy bývá přímo uváděn svatý Albert Veliký –, nýbrž augustiniánský nominalista Albert z Rickmerstoffenu (Riggensdorf; † ca 1390): srov. DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘...“ s. 96, pozn. 104.

²⁹ O tomto díle srov. také RAININI, „Fratr predicatori, apocalittica e profetismo...“ s. 237–238.

³⁰ V samotné knize není uveden rok vydání. Rok 1507 se však nachází v italském národním katalogu.

ho města“), která byla pronesena v roce 1518 a jež byla pravděpodobně publikována až posmrtně.³¹

3.3 Teologická díla

Pak zde máme teologická díla našeho autora: Vedle *Sumy o darech svatého Josefa*, o které bude řeč níže, je to nejprve jeho spis *Opus de veritate Conceptionis Immaculatae Virginis Matris Dei Mariae, ex doctrina Ioannis Scoti ac divi Bonaventurae Ordinis Minorum, in quo, omni postposito affectu inordinato, Sanctorum Doctorum veritas, ac Papae Sixti determinatio explanantur* („Dílo o pravdě početí Neposkvrněné Panny, Matky Boží Marie, podle nauky Jana Scota a svatého Bonaventury z Řádu menších [bratří], v němž je po odvržení veškerého nezřízeného citu vyložena pravda svatých učitelů a rozhodnutí papeže Sixta“), dopsaný v klášteře Santa Maria delle Grazie v Miláně v roce 1508 a vydaný v témže městě v roce 1510. V něm se Isidoro Isolani zabývá především bulou papeže Sixta IV. *Grave nimis* z roku 1483, kterou tento papež exkomunikoval odpůrce Neposkvrněného početí Panny Marie.

Isolaniho teologickým spisem je dále jeho zřejmě nejvýznamnější dílo *De imperio militantis Ecclesiae libri IV* („Čtyři knihy o říši bojující církve“), dokončené v konventu sv. Anastázie ve Veroně v roce 1515, věnované Denisovi Briçonnetovi (1473–1535), významnému reformnímu biskupovi ve Toulonu, Loděve a Saint-Malo, který byl v té době v Itálii jako vyslanec francouzského krále, a publikované v Miláně v roce 1517. V něm se postupně probírají učitelská moc církve, základy papežské autority, vztah ekumenického koncilu a papeže a osudy církve během dějin, zvláště při příchodu Antikrista a na konci časů.³²

Náš autor také po smrti Paola Barbò ze Soncina (ca 1457–1495), zvaného podle místa původu Soncinas, významného tomisty a spolubratra z lombard-

³¹ První známé vydání bylo publikováno v Miláně až v roce 1619 u příležitosti jedné městské slavnosti. Mohla být i dřívější vydání, ale ta nám nejsou známá. Někteří autoři uvádějí mylně, že řeč byla vydána už v roce 1519. Srov. DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘...“, s. 93, pozn. 93.

³² Srov. tamtéž, s. 96–97. O čtvrté knize díla, zvláště o jejích apokalyptických a prorockých prvcích v dobovém kontextu, píše RAININI, „Fratī predicatori, apocalittica e profetismo...“, s. 229–243.

ské kongregace,³³ dokončil jeho dílo *Divinum Epitoma quaestionum in quatuor librum Sententiarum a Principe thomistarum Ioanne Capreolo* („Božský výtah otázek na čtyři knihy Sentencí od Knížete tomistů Jana Capreola“). Jedná se o shrnutí komentáře Jana Capreola (Jeana Cabrola, ca 1380–1444), „Knížete tomistů“, ke knihám Sentencí Petra Lombardského, známého pod názvem *Defensiones theologiae divi Thomae Aquinatis* („Obrany teologie svatého Tomáše Akvinského“). Isolani v úvodním listě, kterým dílo věnoval francouzskému králi Františkovi I., podal také krátkou, ale hutnou biografii Soncinase.³⁴ *Epitoma* se ve své době těšilo značného rozšíření, neboť po prvním publikování ve čtyřech svazcích v Pavii v letech 1521 a 1522 následovalo nemálo dalších vydání.³⁵

Teologickým dílem je konečně jedno z posledních Isolaniho děl *Expositio psalmi LXXVII* („Vyložení 77. žalmu“), jež bylo vydáno v Boloni v roce 1523.

3.4 Apologetická díla

Významnými položkami mezi texty našeho autora jsou jeho apologetická díla, v nichž jako jeden z prvních polemizoval s Martinem Lutherem: Je to především spis *Revocatio Martini Lutherii Augustiniani ad Sanctam Sedem* („Povolání Martina Luthera, augustiniána, zpět k Svatému stolci“), dokončený v klášteře svatého Dominika v Cremoně v roce 1519 a v tomto roce tamtéž publikovaný.³⁶ Náleží mu výsada, že se po oficiálním vystoupení již vícekrát jmenovaného Prieriase jakožto *Magister Sacri Palatii* v roce 1518³⁷ jedná o „první příklad neoficiálního zásahu v luteránské otázce.“³⁸ Dílo mělo zajímavé osudy: Isolani ho záměrně vydal anonymně. I když on sám v následně uvedeném díle *Disputationes catholicae quinque* odhalil své autorství, zůstávalo to dlouhou dobu nepovšimnuto a bylo to odhaleno až na počátku XX. století historikem Friedrichem

³³ O Soncinasovi srov. především Efrem JINDRÁČEK, „Introduzione,“ in Paolo Barbò da Soncino: *Questioni di Metafisica: Introduzione alla vita ed al pensiero di un tomista rinascimentale*, Roma: Angelicum University Press, 2017, s. 9–84.

³⁴ Je otištěna tamtéž, s. 11.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 50–51.

³⁶ O tomto díle srov. především DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘ ...,“ s. 82–92, 97–132.

³⁷ Srov. TAVUZZI, *Prierias*, s. 104–115.

³⁸ DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘ ...,“ s. 71: „[...] primo esempio di intervento non ufficiale nella questione luterana.“

Lauchertem.³⁹ Jak už napovídá titul spisu, Isolani se v něm snažil velmi přátelským, ba až afektivním způsobem přivést Luthera zpět k poslušnosti papeži. Minulo se to účinkem a samotný Luther se o něm zmínil ve dvou svých dopisech a ve svém známém díle *De captivitate babylonica* („O babylónském zajetí“) se svým charakteristickým velkým opovržením.⁴⁰

I to zřejmě přispělo k tomu, že se náš autor v dalším apologetickém díle *Disputationes catholicae quinque* („Pět katolických disputací“) vyjadřoval čistě objektivně a nedával najevo svou citovou angažovanost. Tyto disputace, uveřejněné částečně v Miláně v roce 1517 a pak kompletně v Pavii v roce 1522, obhajují katolickou víru proti Lutherovým námitkám v pěti otázkách, jak to vysvítá z jejich jednotlivých titulů: I. *De igne inferni* („O pekelném ohni“); II. *De igne purgatorii* („O očišcovém ohni“); III. *De merito animarum purgatorii, et cognitione propriae beatitudinis futurae* („O zásluze duší v očišci a poznání vlastní budoucí blaženosti“); IV. *De dispositione dantis et recipientis indulgentias* („O dispozici toho, kdo dává a přijímá odpustky“); V. *De modo remissionis factae per indulgentias* („O způsobu odpuštění učiněném skrze odpustky“).

3.5 Hagiografická díla

Od Isidora Isolaniho pocházejí nakonec některé hagiografické spisy, a to především životopis blahoslavené Veroniky z Bignasco (1445–1497), augustiniánské laické sestry z milánského kláštera svaté Marty, která byla obdařena mnoha mimořádnými dary: je to dílo *Inexplicabilis mysterii gesta Beatae Veronicae virginis praeclarissimi monasterii Sanctae Marthae urbis Mediolani, sub observatione Regulae Divi Augustini* („Skutky nevypověditelného tajemství blahoslavené Veroniky, panny přeslavného kláštera svaté Marty v městě Miláně pod observancí řehole svatého Augustina“).⁴¹

³⁹ Srov. „Wer war der sogenannte Cremonese, der Verfasser der *Revocatio Martini Lutheri ad Sanctam Sedem* (1519)?“ *Historisches Jahrbuch* 28 (1907): 103–108; „Isidorus de Isolani, O. Praed.“ s. 200–208. Proto Jacques QUETIF – Jacques ÉCHARD, „F. I. Cremonensis,“ in *Scriptores Ordinis Praedicatorum*, sv. 2, s. 43, uvádějí toto dílo jako anonymní a nezmiňují ho později mezi Isolaniho díly.

⁴⁰ Srov. DEFENDI, „La ‚Revocatio M. Lutheri ad Sanctam Sedem‘...“, s. 85–87.

⁴¹ O tomto díle srov. především Alessandra BARTOLOMEI ROMAGNOLI, „Le metamorfosi del testo: Il caso di Veronica da Binasco,“ in *Santità e mistica femminile nel Medioevo*, Spo-

Tato biografie, která byla dokončena v Miláně v konventu Santa Maria delle Grazie v roce 1517, opět věnována francouzskému králi Františku I. a jeho manželce, královně Klaudii, a vydána následujícího roku v témže městě, byla hned přeložena do francouzštiny augustiniánem LouiSEM Chantereau, zpovědníkem francouzských králů Ludvíka XII. a Františka I.⁴² Poměrně brzy se také dočkala překladu do italštiny: byl publikován v Brescie v roce 1581 péčí sester z Veroničina kláštera svaté Marty a znovu v Pavii v letech 1624 a 1629. Pokud k tomu připočteme, že životopis byl později přetištěn bollandisty⁴³ a má dvě další italská vydání z moderní doby,⁴⁴ můžeme konstatovat, že se po *Sumě o darech svatého Josefa* jedná o Isolaniho nejrozšířenější dílo, což je jistě dáno jeho obsahem.

Bollandisté také otiskli Isolaniho překlad do latiny italského životopisu blahoslaveného Jakuba z Ulmu (1407–1491), dominikánského laického bratra a autora vitráží, od dominikána Ambrosina ze Soncina (1437–1517), který byl spolupracovníkem tohoto blahoslaveného.⁴⁵

Isolanimu bylo někdy připisováno dílo *Contra fratrem Hieronymum haeresiarcham libellus et processus* („Proti bratru Jeronýmovi heresiarchovi knížka a proces“) z roku 1499, tj. spis proti Girolamovi Savonarolovi.⁴⁶ Je však takřka jisté, že toto dílo od něho nepochází, jak je to mimo jiné patrné z příliš raného roku vydání. Od našeho autora také s největší pravděpodobností nepochází spis *De viribus illustribus Ord. Praed.* („O významných mužích Řádu kazatelů“), který mu připisuje Filippo Argelati.⁴⁷

leto: Centro italiano di studi sull'Alto Medioevo, 2013, s. 549–585, kde je také popsáno, jak Isolani v něm vycházel z rukopisného italského životopisu blahoslavené Veroniky od její spolusestry Benedikty z Vimercare.

⁴² Srov. Jean-Michel METZ, „La ‚vie‘ en français de la bienheureuse Véronique da Binasco († 1497),“ *Mélanges de l'École française de Rome*, 109 (1997): 603–631.

⁴³ In *Acta Sanctorum*, Januarii tomus secundus, s. 169–211.

⁴⁴ Srov. *Vita mirabile della B. Veronica da Binasco, religiosa nel monastero di S. Marta in Milano*, Monza, De' Paolini, 1890; *Vita della beata Veronica da Binasco*, ed. Giacomo Ravizza, Pavia: Seminario vescovile, 2006.

⁴⁵ Srov. „Vita [B. Jakobi Alemani conf.],“ ex italico sermone in latinum versa per F. Isidorem Mediolanensem ejusd. Ord., in *Acta Sanctorum*, Octobris tomus quintus, ed. novissima, Parisiis et Romae: apud Victorem Palmé, 1868, s. 793–803.

⁴⁶ Tak to např. činí HURTER, *Nomenclator literarius*, sl. 1222.

⁴⁷ Srov. „Isolanus Isidorus“, sl. 745.

4. SUMMA DE DONIS SANCTI IOSEPH

4.1 Původ díla

První místo mezi knihami Isidora Isolaniho náleží však již uvedenému veledílu *Suma o darech svatého Josefa*:⁴⁸ to také nejvíce odolalo propadlišti času. „S elegantním slovním výrazem, bohatou naukou a velkou zbožností se v něm vypočítává a objasňuje víc než 60 *darů* svatého patriarchy.“⁴⁹

Na rozdíl od mnoha údajů o životě jeho autora, o kterých víme jen částečně a nepřesně, máme k dispozici jednoznačná data, která se týkají vzniku tohoto díla, neboť je v jeho závěru uvedl samotný Isidoro Isolani: Jak již bylo naznačeno výše, začal je psát v březnu roku 1514 v obci Fontanellato. Bylo to velmi příhodné místo pro započetí takového díla – a možná ono samo se stalo inspirací k jeho sepsání –, neboť se jednalo, jak píše sám Isolani, o *locum sancti Ioseph* („místo svatého Josefa“)⁵⁰, totiž o obec s kostelíkem-oratoří svatého Josefa, který podle tradice pocházel z roku 1397 a jenž byl zřejmě první svatojosefskou svatyní v Itálii. Sem byly dva roky před Isolaniho příchodem, tedy v roce 1512, povoláni místní hraběnkou Veronikou Correggi-Sanvitale dominikáni z kláštera v městě Zibello, aby při kostelíku svatého Josefa založili malý klášter. Dominikáni zde také začali šířit úctu k Panně Marii Růžencové, takže Fontanellato se pozvolna stalo a dodnes zůstává jednou z nejvýznamnějších mariánských a růžencových svatyní severní Itálie.⁵¹

Celá Suma byla pak dokončena dne 28. října, o slavnosti svatých apoštolů Šimona a Judy, roku 1521 v Pavii a v témže městě poprvé publikována v následujícím roce. Dílo tedy vznikalo poměrně dlouho – více než sedm let –, což bylo dáno tím, že Isolani byl zaměstnán mnoha jinými

⁴⁸ O *Sumě o darech svatého Josefa* srov. Joachim-Joseph BERTHIER, „Praefatio editoris,“ in *Summa*, s. IX–XIV; LLAMERA, „Introducción,“ s. 348–350, 355–362; BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...,“ s. 222–249; REDIGONDA, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...,“ s. 203–205, 208–221; Tarcisio STRAMARE, „L’opera di Isidoro Isolano,“ in *San Giuseppe nel mistero di Dio*, Casale Monferrato: Piemme, 1992, s. 277–280; Patrizia Innocenza MICELI, „Isidoro Isolani e la prima *Summa* di giosefologia,“ in *I modelli di giosefologia*, s. 112–119; FESTA, „Un priore e un teologo...,“ s. 173, 177–186.

⁴⁹ REDIGONDA, „Isolani, Isidoro de,“ sl. 304: „Con la parola elegante, copiosa dottrina e grande pietà vi si enumerano e illustrano più di 60 *doni* del santo patriarcha.“

⁵⁰ *Summa*, in fine: s. 292 (čes. vyd. in *Světlo* 26, č. 4 [2018]: 10).

⁵¹ Srov. Tommaso M. ALFONSI, *La Madonna di Fontanellato: Notizie storiche*, Ferrara: Tipografia Ferraiola, 1911, zvláště s. 1–7.

úkoly, často přesouván na jiná místa a také a především tím, že usiloval o promyšlené a propracované pojednání o novém teologickém tématu svatého Josefa.⁵²

Do roku 1522 je též datováno úvodní věnování díla papeži Hadriánovi VI. Přesněji řečeno, dílo je věnováno tomuto papeži dne 8. června 1522, to znamená do mezidobí mezi jeho zvolením dne 9. ledna a jeho korunováním dne 31. srpna téhož roku 1522.

4.2 *Prameny díla*

Co se týká pramenů Sumy,⁵³ je jím na prvním místě samozřejmě Písmo svaté: ať jsou ta biblická místa, která hovoří o svatém Josefovi přímo – těch kvantitativně není mnoho –, nebo mnohem početnější místa, jež píšou o pěstounovi Páně nepřímě. Písmo svaté je zde užíváno nejen podle svého bezprostředního literárního smyslu, ale také a často podle svého smyslu alegorického či přeneseného, a to zvláště v třetí části díla. Při exegezi Písma svatého se zde vedle níže jmenovaných autorů často odkazuje na tehdy velmi rozšířený středověký biblický výklad *Glossa ordinaria*.⁵⁴

Náš autor se dále opírá o autoritu církve, tedy o to, co dnes označujeme jako magisterium církve, a tuto autoritu velmi zdůrazňuje v kontextu polemiky s Martinem Lutherem. Tak např. vyzývá: „Prosím tě, dobrý čtenáři, aby ses nikdy v těchto věcech ani v nejmenším nevzdálil od víry čili názoru Petra, protože katolická pravda vyzařuje jen z okruhu jeho světla.“⁵⁵

Nakonec se odvolává na nemalý počet různých učitelů a teologů: zhruba ve dvou stech odkazech je zde odkazováno na více než třicet autorů. Vedle antických pohanských autorů (Cicerona, sofisty Libania,

⁵² Srov. REDIGONDA, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...“, s. 208.

⁵³ Srov. BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...“, s. 243–245; REDIGONDA, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...“, s. 209–211.

⁵⁴ Pro první přiblížení této Glosy srov. např. Benoît BEYER DE RYKE, „Gloses“, in *Dictionnaire du Moyen Âge*, ed. Claude Gauvard – Alain de Libera – Michel Zink, Paris: Presses Universitaires de France, 2002, s. 592–594.

⁵⁵ *Summa* III, 10: s. 193 (čes. vyd. in *Světlo* 25, č. 9 [2017]: 13): „Rogaverim te lectorum optimum ne aliquando a fide aut opinione Petri in his vel leviuscule recedas, quia veritas catholica in circuitu tantummodo luminis illius lucet.“

Sokrata, Platona a zvláště Aristotela) se především jedná o východní a západní církevní Otcy: z řeckých církevních otců je zde citován Pseudo-Dionysius Areopagita (12x), svatý Jan Zlatoústý (8x), svatý Jan Damašský (2x), Eusebius Cesarejský (2x), sv. Ignác z Antiochie (1x), Origenes (1x) a svatý Basil Veliký (1x) a z latinských církevních Otců svatý Augustin (35x), svatý Jeroným (14x), svatý Ambrož (8x), svatý Řehoř Veliký (8x) a svatý Hilarius z Poitiers (1x).

Ze středověkých autorů se Isolani odvolává na svatého Bernarda z Clairvaux (7x), Petra Lombardského (3x), svatého Bonaventuru (3x)⁵⁶, Petra Paludana (3x), Remigia z Auxerre (1x), svatého Anselma z Canterbury (1x), Petra Comestora (1x), Jana Capreola (1x) a zvláště na svatého Alberta Velikého (7x)⁵⁷ a svatého Tomáše Akvinského (18x). Sám píše (a tak také znovu vydává svědectví o již zmiňované poslušnosti autoritě církve):

Co se týká mě, opřen o katolické principy, po stále četbě svatého učitele Tomáše Akvinského, jehož andělských tvrzení se držím, a po vytrvalém studiu spisů učitele Alberta Velikého vše, co jsem napsal, podrobuji podle příkazu Krista, nejvyššího Boha, konečné opravě svaté římské církve, o níž věřím, dosvědčuji a kážu, že je stolcem, který jediný je obklopen září křesťanské pravdy, a jako takovou ji ctím.⁵⁸

Isidoru Isolanimu nejsou neznámí také novější autoři, které jsme jmenovali na počátku: cituje tak svatého Bernardina Sienského (3x), svatého Vincence Ferrerského (2x), Ubertina z Casale (2x) a Jeana Gersona (2x).

I z tohoto přehledu je zjevné, že náš autor vytvořil ve svém díle dobrou syntézu toho, co před ním řekli o svatém Josefovi církevní Otcové a středověcí učitelé. Je to tudíž pravá *Suma*, což samotný Isolani vyjádřil slovy: „Toto dílo se zajisté bude mnohým zdát nové, avšak od svého

⁵⁶ Cituje zde dílo *Meditationes vitae Christi*, které s velkou pravděpodobností od svatého Bonaventury nepochází.

⁵⁷ Cituje zde dílo *Mariale*, které s velkou pravděpodobností od svatého Alberta nepochází.

⁵⁸ *Summa*, Prologus: s. XX (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 46 [2015]: 7): „Meapte natura, catholicis suadentibus institutis, assidua sancti doctoris Thomae de Aquino lectione, cuius angelica profiteor dogmata, frequenti voluminum Magni doctoris Alberti studio, ipso denique Christo Deo optimo iubente, omnia a me edita sanctae Romanae Ecclesiae correctioni submitto, cuius Sedem lumen christianae veritatis circumdare unice credo, testor, praedico ac veneror.“

počátku je složeno ze slov Písma svatého, inspirovaných Bohem, a z různých míst spisů svatých učitelů, nejvíce vynikajících Duchem Božím.“⁵⁹

4.3 Obsah díla

V úvodní části Sumy nacházíme nejprve již zmiňované *věnování papeži Hadriánovi VI.*⁶⁰ V něm Isolani vyjádřil velké naděje, které vkládal do tohoto nového holandského papeže s pověstí zbožného a učeného muže vzhledem k vyléčení mnohých soužení, která tehdy postihovala Itálii a celé křesťanstvo jak z hlediska civilního, tak z hlediska církevního. Stejně jako učinil Jean Gerson o jedno století dříve na Kostnickém koncilu, předložil papeži jako lék na tuto situaci úctu k svatému Josefovi. Bohužel tyto Isolaniho naděje zůstaly nenaplněny, protože Hadrián VI. zhruba po roce svého pontifikátu, dne 14. září 1423, zemřel, a tak neuskutečnil zamýšlené reformy církve.⁶¹

Po této dedikaci následuje *prolog* autora⁶² a to, co on nazývá *hypotheses*,⁶³ neboli 12 základních principů vzatých z Písma svatého (2 principy) a Tradice (přesněji řečeno, čtyři principy ze svatého Augustina, taktéž čtyři principy ze svatého Bernarda z Clairvaux a dva principy ze svatého Jana Zlatoústého): ty jsou chápány jako výchozí body a základy následného uvažování o svatém Josefovi.

Po těchto úvodních částech zde máme samotné pojednání o darech svatého Josefa. Jak bude patrné z jejich následného přehledu, ne všechny dary svatého Josefa jsou zde chápány jako jeho dary v pravém a přísném slova smyslu. V nemálo případech je zde tento termín použit v širším významu, který by mohl být také označen jako určitá otázka (*quaestio*) k vyřešení, jak je to obvyklé u scholastiků. K scholastickému rázu díla pak patří i to, že se zde poměrně často odpovídá na námitky proti některým darům svatého Josefa.

⁵⁹ Tamtéž: s. XVIII (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 46 [2015]: 7): „Opus equidem novum videbitur plurimis: sed Sacris ab initio Eloquiis a Domino insertum fuit, et a sanctis doctoribus spiritu Dei praecellentibus variis suorum voluminum locis expressum.“

⁶⁰ Srov. tamtéž, Beatissimo Adriano Sexto: s. XV–XVII (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 45 [2015]: 5).

⁶¹ O reformních úmyslech Hadriána VI. srov. především Robert E. McNALLY, „Pope Adrian VI (1522–23) and Church Reform,“ *Archivum Historiae Pontificae* 7 (1969): 253–285.

⁶² Srov. *Summa*, Prologus: s. XVIII–XXII (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 46 [2015]: 17; č. 47: 11).

⁶³ Srov. tamtéž, *Hypotheses*: s. XXIII–XXIV (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 47 [2015]: 11).

Probírané dary svatého Josefa jsou zde rozděleny do čtyř částí, „podobně jako je veškerý čas roku rozdělen do čtyř ročních období.“⁶⁴

První část o 17 kapitolách pojednává o darech, kterých se svatému Josefovi dostalo před jeho manželstvím s Pannou Marií:

I. *De dono nominis sancti Ioseph* („O daru jména svatého Josefa“)

II. *Obiecta contra rationes praetactas* („Námítky proti předchozím důvodům“ [o jménu sv. Josefa])

III. *De dono patriae sancti Ioseph* („O daru vlasti svatého Josefa“)

IV. *De dono genealogiae sancti Ioseph; et cur eius genealogia in Divinis Litteris explanetur* („O daru rodokmenu svatého Josefa a proč je jeho rodokmen vyložen v Písmu svatém“)

V. *De quadam quaestione ex praemissis orta* („O jedné otázce vyplývající z výše řečeného“ [o rodokmenu svatého Josefa])

VI. *De dono nobilitatis* („O daru šlechtictví“)

VII. *Obiecta contra nobilitatem sancti Ioseph* („Námítky proti šlechtictví svatého Josefa“)

VIII. *De dono duplicis nominis patris sancti Ioseph* („O daru dvojího jména otce svatého Josefa“)

IX. *De dono sanctificationis in utero* („O daru posvěcení v mateřském lůně“)

X. *Obiecta contra donum sanctificationis* („Námítky proti daru posvěcení“ [v mateřském lůně])

XI. *De dono pulchritudinis* („O daru krásy“)

XII. *Obiecta contra pulchritudinem sancti Ioseph* („Námítky proti kráse svatého Josefa“)

XIII. *De dono virginitatis* („O daru panictví“)

XIV. *Obiecta quod votum Ioseph de virginitate servanda non fuerit conditionatum* („Námítky, že Josefův slib o zachování panictví nebyl podmíněný“)

XV. *De dono artis fabrilis* („O daru řemeslné dovednosti“)

XVI. *De donis virtutum circumstantium conversationem sancti Ioseph* („O darech ctností, které pronikaly chování svatého Josefa“)

XVII. *De dono modestiae in cultu vestium sancti Ioseph* („O daru skromnosti svatého Josefa v oblékání“)

⁶⁴ Tamtéž, Prologus: s. XXII (čes. vyd. in *Světlo* 23, č. 47 [2015]: 11): „[...] veluti per quatuor anni partes tempus omne partitum est.“

Z těchto darů můžeme zvláště vyzdvihnout posvěcení (a očištění od dědičného hříchu) svatého Josefa již v mateřském lůně a panictví, obojí zastávané naším autorem na základě různých důvodů vhodnosti.

Druhou část lze považovat za vrchol celého díla.⁶⁵ V 15 kapitolách se zde probírají dary svatého Josefa, jež následovaly po jeho manželství s Pannou Marií:

I. *De dono coniugii sancti Ioseph et beatissimae semper Virginis Mariae* („O daru manželství svatého Josefa a nejsvětější Marie, ustavičné Panny“)

II. *De dono convenientiae connubii eiusdem* („O daru vhodnosti tohoto manželství“)

III. *De dono aetatis sancti Ioseph tempore desponsationis beatae Mariae* („O daru věku svatého Josefa v čase jeho zasnoubení s blahoslavenou Pannou Marií“)

IV. *De donis admirabilium virtutum cognitarum in sancti Ioseph propter coniugium beatissimae Virginis* („O darech obdivuhodných ctností rozpoznávaných ve svatém Josefovi kvůli sňatku s nejsvětější Pannou“)

V. *De dono praestantissimae iustitiae* („O daru nejvyšší vynikající spravedlnosti“)

VI. *De dono sancti Ioseph quo interfuit visitationi beatae Virginis et Elisabeth* („O daru toho, jak svatý Josef byl nápomocen při navštívení svaté Panny a Alžběty“)

VII. *De dono prudentissimae atque altissimae cogitationis* („O daru nejvyšší rozvážného a hlubokého uvažování“)

VIII. *De dono primae apparitionis angelicae* („O daru prvního andělského zjevení“)

IX. *De dono privilegii amoris quo Ioseph dilectus fuit a beata Virgine supra caeteros mortales* („O daru privilegia lásky, kterou svatá Panna milovala Josefa více než ostatní smrtelníky“)

X. *De dono sancti Ioseph quo primus adoravit Christum natum post beatam Virginem* („O daru toho, že se svatý Josef jako první po svaté Panně klaněl narozenému Kristu“)

XI. *De dono impositionis sanctissimi nominis Iesu* („O daru pojmenování nejsvětějším jménem Ježíš“)

XII. *De dono multiplicis apparitionis angelicae* („O daru mnohých andělských zjevení“)

⁶⁵ Srov. BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Ioseph‘...“, s. 232.

XIII. *De dono inexplicabilis iucunditatis qua fruitus est Ioseph propter cohabitationem Christi et beatae Virginis* („O daru nevypověditelné radosti, z které se těšil Josef kvůli přebývání s Kristem a svatou Pannou“)

XIV. *De dono pari laudis beatissimae Virginis et sancti Ioseph in inventione pueri Iesu in templo* („O daru stejné chvály nejsvětější Panny a svatého Josefa při nalezení chlapce Ježíše v chrámu“)

XV. *De dono praecipui amoris sancti Ioseph erga Christum* („O daru vynikající lásky svatého Josefa ke Kristu“)

V této druhé části můžeme zdůraznit, že náš autor zde na základě argumentů svatého Tomáše Akvinského obhazuje, že manželství Panny Marie a svatého Josefa bylo pravým manželstvím. Co se týká věku svatého Josefa v čase zasnoubení, Isolani zastává názor, že sv. Josef nebyl ani příliš starý, ani příliš mladý. V kapitolách, v nichž se pojednává o lásce Panny Marie k svatému Josefovi, o jejich vnitřním soužití a o lásce svatého Josefa ke Kristu, dosahuje vroucnost autora a níže uvedený afektivní charakter Sumy mimořádné, ba až mystické hloubky.⁶⁶ Jak je patrné, jsou zde také z hlediska svatého Josefa vykládána vyprávění o Ježíšově dětství z počátku Matoušova a Lukášova evangelia.

Třetí část o 22 kapitolách hovoří o požehnáních Starého a Nového zákona, která se naplnila na svatém Josefovi:

I. *De donis benedictionum in universalis ac diei sabbati* („O darech požehnání obecně a požehnání sobotního dne“)

II. *De dono benedictionum primi parentis* („O daru požehnání prarodičů“)

III. *De dono benedictionis Noe* („O daru Noemova požehnání“)

IV. *De dono benedictionis Iacob* („O daru Jákobova požehnání“)

V. *De donis benedictionum singulorum filiorum Iacob* („O darech požehnání jednotlivých Jákobových synů“)

VI. *De donis duarum benedictionum Balaam* („O darech dvojího požehnání Bileamova“)

VII. *De donis reliquarum benedictionum Balaam* („O darech zbylých Bileamových požehnání“)

VIII. *De donis benedictionum a Moyse datarum populo Israeli observanti praecepta Domini* („O darech požehnání daných Mojžíšem izraelskému lidu, bude-li zachovávat Pánova přikázání“)

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 236–238.

IX. *De donis benedictionum datarum a Moyse filiis Israel* („O darech požehnání daných Mojžíšem synům Izraele“)

X. *De donis sacramentorum Ecclesiae* („O darech svátostí církve“)

XI. *De dono puritatis* („O daru čistoty“)

XII. *De donis septem donorum Spiritus Sancti* („O darech sedmi darů Ducha Svatého“)

XIII. *De donis septem Beatitudinum* („O darech sedmi blahoslavenství“)

XIV. *De dono beatitudinis paupertatis* („O daru blahoslavenství chudoby“)

XV. *De dono beatitudinis mansuetudinis* („O daru blahoslavenství tichosti“)

XVI. *De donis reliquarum beatitudinum in speciali* („O darech zbývajících jednotlivých blahoslavenství“)

XVII. *De dono plenitudinis gratiae* („O daru plnosti milosti“)

XVIII. *De comparatione donorum sancti Ioseph ad dona apostolorum, evangelistarum ac pastorum* („O srovnání darů svatého Josefa s dary apoštolů, evangelistů a pastýřů“)

XIX. *De donis proprietatum omnium angelorum* („O darech vlastností všech andělů“)

XX. *De donis proprietatum primae hierarchiae* („O darech vlastností první [andělské] hierarchie“)

XXI. *De donis proprietatum secundae hierarchiae* („O darech vlastností druhé [andělské] hierarchie“)

XXII. *De donis proprietatum supremae hierarchiae* („O darech vlastností nejvyšší [andělské] hierarchie“)

V této třetí části se setkáváme v souvislosti s pojednáním o darech požehnání daných Mojžíšem s proroctvím o budoucí velké úctě svatého Josefa, které bude citováno níže.⁶⁷ Jak je zjevné, náš autor zde také píše o sedmi darech Ducha Svatého Josefa, kde zvláště vychází z učení svatého Řehoře Velikého, a o blahoslavenstvích, kde se pro změnu především inspiruje svatým Augustinem. Mluví i o plnosti milosti svatého Josefa, která je po Kristu a Panně Marii největší, a v závěrečných kapitolách o jeho „andělských vlastnostech“, kde nemůže nevycházet ze spisu *O nebeské hierarchii* od Pseudo-Dionysia Areopagity.

⁶⁷ Srov. *Summa* III, 8: s. 177–178 (čes. vyd. in *Světlo* 25, č. 5 [2017]: 13).

Konečně předmětem čtvrté části o 10 kapitolách je smrt a posmrtná oslava svatého Josefa:

I. *De dono temporis obitus sancti Ioseph* („O daru času smrti svatého Josefa“)

II. *De dono sancti Ioseph ad sanctos patres in Limbo descendentis* („O daru sestoupení svatého Josefa k svatým otcům do limbu“)

III. *De dono glorificationis sancti Ioseph in anima et corpore* („O daru oslavení svatého Josefa s duší i tělem“)

IV. *De dono triplicis aureolae, martyrii, virginitatis et doctoratus* („O daru trojí svatozáře mučednictví, panictví a doktorátu“)

V. *De donis fructuum* („O darech ovoce“)

VI. *Quod celebrandum sit festum sancti Ioseph* („Proč je třeba, aby byl slaven svátek svatého Josefa“)

VII. *Quomodo sit celebranda festivitas sancti Ioseph* („Jak se má slavit svátek svatého Josefa“)

VIII. *Cur a maioribus omissa fuerit celebritas sancti Ioseph* („Proč naši předkové neslavili svátek svatého Josefa“)

IX. *De consuetudine orientalium celebrantium festum sancti Ioseph* („O zvyku východních katolíků slavit svátek svatého Josefa“)

X. *De mirabilibus acceptis propter vota facta sancto Ioseph* („O zázracích obdržených kvůli slibům učiněným svatému Josefovi“)

Zde se Isidoro Isolani mimo jiné přiklání k názoru, že svatý Josef zemřel před Kristovým utrpením a stejně jako mnozí autoři před ním i po něm hájí zbožné mínění o Josefově tělesném nanebevzetí.⁶⁸

K *Sumě o darech svatého Josefa* jsou na závěr připojeny liturgické texty božského officia a mše svaté ke cti svatého patriarchy,⁶⁹ které Isolani připravil na žádost již jmenovaného magistra řádu Kajetána.⁷⁰

⁶⁸ Isolani i ostatní autoři se v tomto případě opírají o Mt 27,52–53. I svatý Jan XXIII. ve své homilii *Al rito solenne*, kterou pronesl v Lateránské bazilice v Římě dne 26. května 1960 o slavnosti Nanebevstoupení Páně spojené se svatořečením blahoslaveného Řehoře Barbariga, se vyjádřil, že v toto Josefovo nanebevzetí *piamente noi possiamo credere* („můžeme zbožně věřit“); srov. *Acta Apostolicae Sedis* 52 (1960): 456. O celé problematice srov. především Luca GENOVESE, „Assunzione di San Giuseppe? La testimonianza di San Bernardino da Siena ed altri,“ in *Assunta al Cielo perché Corredentrice sulla terra: Nel 60° anniversario del dogma dell'Assunzione della Beata Vergine Maria al Cielo: Atti el Simposio Mariologico Internazionale sull'Assunzione della Beata Vergine Maria al Cielo: Frigento, 13–15 settembre 2011*, Frigento (Avellino): Casa Mariana, 2013, s. 549–579.

⁶⁹ Srov. *Summa*, s. 293–304.

⁷⁰ Srov. Cossio, *Il cardinale Gaetano*, s. 199.

4.4 Spekulativně-afektivní charakter díla

Suma o darech svatého Josefa je klasickým scholastickým dílem. Jeho výše zmiňované prameny slouží tudíž jako principy – odrazový můstek – pro rozvíjení spekulativního myšlení o snoubenci Panny Marie. Slovo „spekulativní“ je v současnosti často chápáno negativně, jako něco „vymyšleného“, a proto více či méně nereálného. Ve svém původním významu však znamená něco velmi pozitivního a hlubokého, jak na to ukazuje i skutečnost, že ve středověku bylo slovo „spekulativní“ často chápáno jako synonymum „kontemplativního“.⁷¹ Při spekulaci jde tak o to rozvinout sílu lidského rozumu a snažit se s pomocí tohoto rozumu co nejvíce odhalit nebo, řečeno obrazně, „vydolovat“, co je v oněch principech z Písma svatého a Tradice jako velké duchovní bohatství skryté obsaženo: v tom ostatně spočívá podstatný úkol celé teologie.⁷² Samotný Isidoro Isolani to charakterizoval slovy: „Jde o to, co je v Písmu svatém obsaženo formálně či virtuálně a co z něho můžeme uvažováním za pomoci sylogismu vyvodit. Je to skryté a jakoby přikryté a zacloněné slávou toho, co je řečeno jasněji.“⁷³ Naše Suma je tedy spekulativní v tomto původním, hlubokém významu.

Spekulativní ráz díla působí, že zde zaujímá velmi významnou úlohu dedukce, jak je to charakteristické pro scholastickou teologii a pro teologii vůbec. V současnosti nechybějí kritické hlasy vůči užívání deduktivní metody v teologii, a to i v případě teologického uvažování o svatém Josefovi.⁷⁴ Jak však výstižně ukazuje Marceliano Llamera – opět vzhledem k teologické reflexi o svatém Josefovi –, zde se dotýkáme samotného pojetí teologie⁷⁵ a dodává:

⁷¹ Srov. Servais PINCKAERS, „Recherche de la signification véritable du terme ‚spéculatif‘,“ *Nouvelle revue théologique*, 81 (1959): 673–695.

⁷² Srov. např. Réginald GARRIGOU-LAGRANGE, „Quid sit Sacra Theologia,“ in *De Revelatione per Ecclesiam catholicam proposita*, Romae: Ferrari, 1945⁴, s. 7–37 [zvl. s. 8–12]; Yves M. J. CONGAR, *La Foi et la Théologie*, Tournai: Desclée, 1962, s. 127–136; Giuseppe BARZAGHI, „La teologia come scienza: Esplicitazioni e approfondimenti del concetto tomistico,“ in *L'essere, la ragione, la persuasione*, Bologna: Edizioni Studio Domenicano, 1994, s. 60–92.

⁷³ *Summa* I, 10: s. 35 (čes. vyd. in *Světlo* 24, č. 7 [2016]: 8): „Et ea sunt probabiliter constantia ex Sacris Litteris, secundum formam syllogisticam, formaliter aut virtualiter. Latent enim ceu a clarorum gloria tecta et obstrusa.“

⁷⁴ Srov. např. kritiku José Antonia CARRASCA, „Formulación de una teología josefina actual,“ *Estudios josefinos*, 25 (1971): 774–789.

⁷⁵ Srov. „Estudios y criterios para una nueva teología de San José,“ *Teología espiritual*, 17 (1973): 127. Marceliano Llamera reaguje v tomto článku na výše uvedený článek J. A. Carrasca.

Může být ona *fides quaerens intellectum* tak snadno napadána z upřílišnění, je-li zde nevyčerpatelná pravda, která je nashromážděna v nadpřirozených tajemstvích a jíž se rozum snaží odhalit? Spekulace, třebaže velká, nehřeší nadměrností, když kráčí a postupuje vpřed v jistém světle zdravého rozumu, řízeného a povýšeného božským světlem víry.⁷⁶

Ostatně samotný Isidoro Isolani dobře rozlišoval to, co je dedukováno jako pouze vhodné, a tomu, co je dedukováno, nepřisuzoval v žádném případě stejnou autoritu jako tomu, co je přímo obsaženo v Písmu svatém. Můžeme v této souvislosti zvláště uvést, co napsal vzhledem k daru posvěcení svatého Josefa v mateřském lůně.⁷⁷ Mluví zde o čtyřech rodech toho, co se týká víry. První dva rody jsou extrémní: „K prvnímu rodu náleží to, co je zcela jisté, výslovně určené a co se nazývá katolické. To se týká toho, co je obsaženo v Písmu svatém chápaném podle literárního smyslu. [...] K druhému rodu náleží to, co je zcela nejisté“⁷⁸, totiž více či méně apokryfní. Mezi tyto dva extrémní rody pak náš autor umístil dva střední rody (mezi něž zařadil i posvěcení svatého Josefa v mateřském lůně), nejprve třetí rod toho, co je domnělé: „K třetímu rodu náleží to, co se neopírá ani o výslovné tvrzení Písma svatého, ani o nutné rozumové důvody a ani to není jasné svou vlastní zřejmostí, co však může být dosvědčeno některými pravděpodobnými důvody.“⁷⁹ Pak je zde čtvrtý rod toho, čemu můžeme zbožně věřit: „K čtvrtému rodu náleží to, co není výslovně vyjádřeno v Písmu svatém a ani není jasné svou zřejmostí, co však vyplývá z Písma a je dosvědčeno silnými důvody a čemuž neodporuje žádná autorita Písma a žádný pádný důvod.“⁸⁰

⁷⁶ Tamtéž: „¿Puede ser fácilmente acusable de demasía esa *fides quaerens intellectum*, dada la inagotable verdad que los misterios sobrenaturales atesoran y que la inteligencia se afana en descubrir? La especulación, por mucha que sea, no peca de excesiva, mientras camine y avance a la luz certera de la buena razón, dirigida y elevada por la luz divina de la fe.“

⁷⁷ Srov. *Summa* I, 9 a 10: s. 31–36 (čes. vyd. in *Světlo* 24, č. 6 [2016]: 12–13; 24, č. 7 [2016]: 8).

⁷⁸ Tamtéž I, 9: s. 31–32 (čes. vyd. in *Světlo* 24, č. 6 [2016]: 12): „Primum est omnino certum, quod est expresse determinatum et catholicum vocatur. Ad hoc spectant ea quae in Divinis Litteris continentur secundum litteram intellecta. [...] Secundum genus est omnino incertum [...]“

⁷⁹ Tamtéž: s. 32 (čes. vyd. in *Světlo* 24, č. 6 [2016]: 12): „Tertium est quod nec Divinarum Litterarum determinata sententia, nec ratione fulcitur necessaria, nec sui patet propria evidentialia: sed probabilibus quibusdam rationibus persuaderi potest.“

⁸⁰ Tamtéž: „Quartum est quod in Sacris minime expressum est Litteris, nec sui evidentialia manifestum: sed consequentia Scripturarum, et forti ratione ita persuadetur, quod nullius Scripturae certa auctoritas aut efficax aliqua ratio illi adversatur [...]“

Můžeme ještě dodat, že i nejvýznamnější moderní teologická pojednání o svatém Josefovi kráčeji ve stopách *Sumy o darech svatého Josefa* a přisuzují ve svém myšlenkovém postupu deduktivní metodě zásadní místo. Můžeme v této souvislosti zvláště uvést díla Bonifacia Llamery (1913–1959)⁸¹ a Daniel-Josepha Lallementa (1892–1977).⁸²

Je-li v Isolaniho Sumě náležitě rozvinuta spekulace, jak bylo právě ukázáno, nejedná se na druhé straně o nějakou suchou spekulaci, nýbrž o rozumové uvažování, které jde ruku v ruce s velkou úctou a láskou ke svatému Josefovi: o poznání, které vede k lásce, a naopak o lásku, jež podněcuje poznání. Tuto lásku můžeme také označit jako „cit“ (*affectus*), ne ve smyslu nějakého prchavého smyslového citu, nýbrž ve smyslu trvalého citu vůle. Tak Isidoro Isolani spojuje ideálně ve svém díle to, co velký učitel o vývoji dogmatu Francisco Marín-Sola OP (1879–1932) označil jako „spekulativní cestu“ (*via especulativa*) a „afektivní čili zkušenostní cestu“ (*via afectiva o experimental*) tohoto vývoje.⁸³ Ostatně obdobně se později vyjádřil i Druhý vatikánský koncil, jak byl citován v úvodu našeho článku.⁸⁴

Svým spojením rozumu a citu čili svým spekulativně-afektivním charakterem kráčí *Suma o darech svatého Josefa* ve stopách nejlepších tradic církevních Otců a velkých středověkých scholastiků v čele se svatým Tomášem Akvinským, kteří od sebe nikdy neoddělovali teologii a duchovní život.⁸⁵

⁸¹ Srov. jeho dílo *Teología de San José*. Srov. také José Antonio CARRASCO, „La Teología de San José del Padre Llamera,“ *Estudios josefinos* 8 (1954): 96–102; Felipe GARCÍA, „Una singular aportación a la moderna teología de San José: P. Bonifacio Llamera O.P. (1913–1959),“ *Estudios josefinos* 15 (1961): 155–172; Patrizia Innocenza MICELI, „Bonifacio Llamera: il matrimonio, principio primo della giosefologia,“ in *I modelli di giosefologia*, s. 145–146, kde (s. 145) je Llamerovo dílo vyzdvihováno jako *il più completo trattato di giosefologia del tempo* („nejúplnější traktát josefologie své doby“).

⁸² Srov. jeho díla *Mystère de la paternité de saint Joseph*, Paris: Téqui, 1986; *Vie et sainteté du juste Joseph*, Paris: Téqui, 1986.

⁸³ Srov. jeho základní dílo *La evolución homogénea del dogma católico*, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos; Valencia: Biblioteca de tomistas españoles, 1963², s. 308–391. O tomto teologovi a jeho nauce o vývoji dogmatu srov. především Emilio SAURAS, „Introducción general,“ tamtéž, s. 3–116.

⁸⁴ Srov. „Věroučná konstituce *Dei verbum*...,“ č. 8.

⁸⁵ Autor si zde dovoluje odkázat na svůj článek „*Verbum spirans amorem*': Úvaha o vztahu mezi teologií a duchovním životem,“ *Studia theologica*, 20, č. 1 (2018): 29–47.

4.5 Prorocké prvky díla

S uvedeným duchovním „pomazáním“ naší Sumy souvisí skutečnost, že na některých místech dosahuje takřka prorockých rysů, třebaže její autor rozhodně nepatřil k těm, „kdo je ve viděních jako doma“ (Kol 2,18): jak ukazuje Marco Rainini, Isidoro Isolani v tehdejší vzbouřené atmosféře v Miláně, tak inklinující k proroctvím a apokalyptice různého druhu, patřil spíše k umírněným.⁸⁶ Z těchto „proroctví“ Sumy musíme především uvést slova o velkém rozšíření úcty k svatému Josefu v budoucnosti. Jak uvádí dílo *Année dominicaine*, rozsáhlý přehled dominikánských světců, „Isidoro Isolani, zdá se, byl předchůdcem a prorokem slavnostního kultu vzdávaného v naší době adoptivnímu otci Vykupitele. Před více než třemi stoletími předpověděl úctu projevovanou nyní svatému patriarchovi.“⁸⁷ Je vhodné připomenout, že tato slova byla napsána ne nedlouhou dobu poté, co se zmiňovaná úcta v určitém smyslu završila, tj. po roce 1870, kdy blahoslavený Pius IX. vyhlásil svatého Josefa za ochránce celé církve.⁸⁸ Isidoro Isolani tedy píše:

Před dnem soudu dojde k tomu, že všechny národy poznají a s klaněním budou ctít jméno Páně a také velké Boží dary, které Bůh dal svatému Josefovi a které chtěl, aby po dlouhou dobu byly takřka skryté. Proto zahrne jméno svatého Josefa vším dobrem země. Budou postaveny chrámy k jeho cti, budou se slavit jeho svátky, národy mu budou skládat sliby a splní je. Otevře totiž Hospodin duchovní uši rozumu a velcí mužové budou zkoumat vnitřní Boží dary ukryté v Josefovi, a tak naleznou nejlepší poklad, který u svatých otců Starého zákona nenacházeli. To pak nastane za zvláštního osvětlení svatých andělů. Národům, které budou vzývat svatého Josefa, poskytnete z nebe půjčku, přičemž on sám, který zůstává v majestátu své slávy, si od žádného smrtelníka půjčovat nebude. V kalendářích svatých bude jméno svatého Josefa opěvováno a již nebude v pozadí, nýbrž v popředí. Jeho svátek bude hlavní a úctyhodný. Prikáže totiž náměstek Krista na zemi, podnícen Duchem Svatým, aby svátek Kristova domnělého otce, snoubence Královny světa

⁸⁶ Srov. „Fratī predicatori, apocalittica e profetismo...“, *passim*.

⁸⁷ *Année dominicaine*, s. 31: „Isidore Isolani semble avoir été comme le précurseur et le prophète du culte solennel rendu de nos temps au père adoptif du Rédempteur. Plus de trois siècles à l'avance, il prédit les honneurs décernés aujourd'hui au saint Patriarche.“

⁸⁸ Srov. POSVÁTNÁ KONGREGACE SVATÝCH OBŘADŮ, „Dekret *Quemadmodum Deus*, kterým je svatý Josef vyhlášen za ochránce katolické církve (8. 12. 1870),“ *Acta Sanctae Sedis* 6 (1870–1871): 193–194. Srov. také Giuseppe Attilio MATTANZA, „Il decreto di Pio IX *Quemadmodum Deus* proclamante San Giuseppe Patrono della Chiesa Cattolica,“ in *San Giuseppe, capo della Santa Famiglia*, s. 155–165.

a nejsvětějšího muže, byl slaven na všech místech říše bojující Církve. A tak ten, který byl v nebi vždy povyšován, nebude ani na zemi ponižován.⁸⁹

Prorocký charakter nepostrádají i následující vyjádření o růženci: „Proto, ó věrný a zbožný ctiteli svaté Panny, když se modlíš růženec, neopomeň na jeho konci připojit nějakou modlitbu ke cti jejího snoubence svatého Josefa.“⁹⁰ Když totiž papež Lev XIII. vydal dne 15. srpna 1889 svou encykliku *Quamquam pluries*⁹¹ – je to zatím jediná papežská encyklika o svatém Josefovi –, připojil na její závěr známou modlitbu k svatému Josefovi *Ad te, beate Ioseph* („K tobě, svatý Josefe“) s příkazem, aby se v měsíci říjnu modlila na konci modlitby růžence.⁹² Řízením Boží prozřetelnosti – dominikánský historik Tommaso M. Alfonsi mluví v této souvislosti o *scherzi della Provvidenza* („žertech Prozřetelnosti“)⁹³ – došlo k tomu, že ve Fontanellatu, kde Isidoro Isolani začal psát svou Sumu, se tato modlitba Lva XIII. recitovala poprvé veřejně, a to ještě před říjnem roku 1889: bylo to dne 19. září tohoto roku v souvislosti s parmskou

⁸⁹ *Summa* III, 8: s. 177–178 (čes. vyd. in *Světlo* 25, č. 5 [2017]: 13): „Ante quoque diem iudicii futurum est ut omnes populi cognoscant, venerentur et adorent nomen Domini, ac magna Dei munera quae Deus ipse in sancto posuit Ioseph, et latere pene voluit longa per tempora. Quocirca abundabit nomen sancti Ioseph muneribus omnium bonorum terrae. Aedificabunt templa ad illius honorem, festa celebrabunt et vota vovebunt eidem populi et solvent. Aperiet enim Dominus aures praecordiorum intellectus, et viri magni scrutabuntur interiora Dei dona in sancto abscondita Ioseph, et invenient thesaurum optimum, qualem apud sanctos patres Veteris Instrumenti non invenerunt. Hoc autem accidet praecipua sanctorum angelorum illuminatione. Populis denique sanctum invocantibus Ioseph, foenus idem dabit de coelo, et ipse in maiestate gloriae suae perseverans a nullo mortalium foenus accipiet. In calendariis sanctorum nomen decantabitur sancti Ioseph, et iam non erit in caudam, sed in caput. Fiet enim de illo festum praecipuum et venerabile. Mandabit enim Christi Vicarius in terris, Sancto suadente Spiritu, ut festum patris putativi Christi, sponsi Reginae mundi, hominis sanctissimi, celebretur in omnibus finibus imperii militantis Ecclesiae. Quamobrem qui in coelis semper fuit supra, in terris non erit subter.“

⁹⁰ Tamtéž, IV, 8: s. 283–284 (čes. vyd. in *Světlo* 26, č. 1 [2018]: 13): „Igitur, o fidelis ac devote beatæ Virginis, quando illius persolves Rosarium, non pigeat te in fine quaequam ob honorem sponsi sui divi Ioseph peragere.“

⁹¹ In *Enchiridion delle Encicliche 3: Leone XIII (1878–1903)*, ed. Erminio Lora e Rita Simionati, Bologna: Edizioni Dehoniane, 1997, č. 706–731: s. 518–531 (čes. vyd. in *Lilie sv. Josefa* 1 [1890]: 4–7).

⁹² Srov. tamtéž, č. 731: s. 530–531 (čes. vyd.: s. 7; srov. nový čes. překlad modlitby: „K svatému Josefovi po růžencové pobožnosti,“ in *Kancionál: Společný zpěvník českých a moravských diecézí*, Praha: Zvon, 1992, č. 11: s. 15–16). Srov. také MATTANZA, *San Giuseppe, capo della Santa Famiglia*, s. 211–213.

⁹³ *La Madonna di Fontanellato*, s. 7–8, pozn. 4.

poutí Společnosti misionářů nejsvětějšího Srdce pod vedením parmského biskupa Andrea Miottiho.⁹⁴

4.6 *Edice díla*

Jak už bylo řečeno, *Summa de donis sancti Ioseph* byla poprvé uveřejněna v Pavii v roce 1522. Vydal ji nakladatel a typograf Giacomo Pocatela (*Paucidrapius de Burgafranco*).⁹⁵ V roce 1887 vyšla v Římě nová edice latinského originálu díla péčí dominikánského historika Joachim-Josepha Berthiera (1848–1924).⁹⁶

Co se týká překladů Sumy, bylo v roce 1861 publikováno v Avignonu její latinsko-francouzské vydání,⁹⁷ jehož francouzská část byla znovu přetištěna v roce 2005.⁹⁸ V témže roce 1861 byl vydán v Římě překlad do italštiny⁹⁹ a v roce 1990 nové italské vydání v překladu Eugenia Malaponteho.¹⁰⁰ Ve Španělsku, které tak uctívá svatého Josefa, se naše dílo dočkalo dvojího vydání: v roce 1887 vyšel v Barceloně jeho překlad do španělštiny od José Pallase¹⁰¹ a v roce 1953 jeho latinsko-španělská verze péčí Bonifacia Llamery.¹⁰² Nakonec můžeme zmínit jeho polské vydání v překladu Leopolda Czekaje z roku 1994¹⁰³ a jeho české vydání v překladu autora tohoto článku, které vycházelo na pokračování v časopise *Světlo* v letech 2015–2018.¹⁰⁴

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 7–8, 122.

⁹⁵ Srov. JINDRÁČEK, „Introduzione,” s. 50.

⁹⁶ Je to vydání, na které odkazujeme na počátku svého článku a z něhož v jeho průběhu citujeme. O Berthierovi srov. především soubor článků „Le P. Joachim Berthier (1848–1924),” *Mémoire dominicaine* č. 19 (2005): 95–192, zvláště článek Jean-Pierre TORRELLA, „Le P. Berthier, éditeur de textes dominicains et théologien,” *Mémoire dominicaine* č. 19 (2005): s. 117–131.

⁹⁷ Srov. *Somme des dons de saint Joseph*, Avignon: Amédée Chaillot. Překladatel se skrývá za zkratky „D. Cr.”.

⁹⁸ Srov. *Somme des dons de saint Joseph*, [b. m.], Delacroix. Obě francouzská vydání mají otištěna jako přílohu nověnu k svatému Josefovi, převzatou z díla *Il Divoto di San Giuseppe* od jezuity Giuseppe Antonia Patrignaniho (1659–1733).

⁹⁹ Srov. *Somma dei doni di San Giuseppe*, Roma: Gentili.

¹⁰⁰ Srov. *Summa de donis st. Ioseph*, Mondovì: tipolitografia La Ghisleriana.

¹⁰¹ Srov. *Suma de los dones de San José*, Barcelona: (Imprenta del Heredero de D. Pablo Riera).

¹⁰² Srov. „Suma de los dones de San José,” in LLAMERA, *Teología de San José*, s. 363–653.

¹⁰³ Srov. *Józef*, Kraków: WAM.

¹⁰⁴ Srov. „Suma o darech svatého Josefa,” *Světlo* 23, č. 45 (2015): 5–26, č. 4 (2018): 10.

Vzhledem k významu a vlivu Isolaniho Sumy na pozdější nauku o svatém Josefovi a úctu k němu lze říci, že tyto její edice byly méně početné, než by se dalo očekávat.

ZÁVĚR:

ZHODNOCENÍ SUMY O DARECH SVATÉHO JOSEFA

Suma o darech svatého Josefa je – a nemůže nebýt – dítětem své doby. To se na prvním místě projevuje v její literárně formě a v její metodě, které se jistě velmi odlišují od současné teologické formy a metody. Ukazuje se to dále na jejích určitých limitech, které jsou dány i tím, že se jedná o první josefologický traktát: I když probírá značnou část témat, která budou součástí následujících pojednání o svatém Josefovi, některé otázky, které budou později rozvíjeny, zde chybějí, např. otázka příslušnosti svatého Josefa k řádu hypostatické unie nebo povahy jeho otcovství vzhledem ke Kristu.¹⁰⁵ Zároveň některými tématy, kterým náš autor věnoval pozornost, se dnes teologové příliš nezabývají.

Přes tato omezení je *Suma* zároveň a především dílem, které svou dobu překročilo. Katalánský kapucínský kardinál José Calasanz Vives y Tutó (1854–1913), podobně jako Isolani autor svatojosefské Sumy, totiž sbírky úctyhodných textů o svatém Josefovi *Summa Iosephina*,¹⁰⁶ vydal zároveň s ní malou Sumu, *Summula Iosephina*.¹⁰⁷ V této malé Sumě do značné míry přejal a vyložil Sumu Isolaniho, jíž vyzdvihl jako *doctrina vere aurea piissimi Isidori de Isolani* („vpravdě zlatou nauku nejvyšší zbožného Isidora de Isolani“)¹⁰⁸. To je však jen jedna z nemálo chval naší

¹⁰⁵ Srov. BERTRAND, „La ‚Summa de donis sancti Joseph‘...“, s. 227.

¹⁰⁶ Srov. *Summa Iosephina ex Patribus, Doctoribus, Asceticis et Poetis qui de eximia dignitate S. Ioseph scripserunt*, Romae: ex Typographia Pontificia Institutii Pii IX, 1907.

¹⁰⁷ Srov. *Summula Iosephina ex praecipuis argumentis Patrum, Doctorum, et Asceticorum qui de eximia dignitate S. Ioseph scripserunt*, Romae: ex Typographia Pontificia Institutii Pii IX, 1907. O josefologii kardinála Vives y Tutó srov. René LEGUERRIER, „La vie et l'oeuvre josphologique du Cardinal Vives“, *Cahiers de Joséphologie* 12 (1964): 95–107; José Carlos CARRILLO OJEDA, „La Suma Josefina del Cardenal José Calasanz Vives y Tutó“, *Estudios josefinos* 68 (2014): 77–86. O jeho díle píše obecněji srov. Valentí SERRA DE MANRESA, „Josep de Calassanz de Llanerers (1854–1913), Cardenal Vives i Tutó, escriptor i publicista“, *Revista Catalana de Teologia* 39 (2014): 333–362.

¹⁰⁸ Cit. v STRAMARE, „L'opera di Isidoro Isolano“, s. 278.

Sumy. Obdobně ji např. ocenil Bonifacio Llamera OP, již víckrát jmenovaný významný josefolog:

[...] veřejná úcta uznává, že Isidoro Isolano je v josefovské teologii tím, čím je Hugo od Svatého Těla, Santes Pagnini a Sixtus Sienský ve zkoumání a výkladu Písma svatého;¹⁰⁹ tím, čím je Albert Veliký ve filosofii, Tomáš v dogmatické teologii, Rajmund z Peñafortu v kanonickém právu a morální teologii a Melchor Cano ve vědě o teologických místech.¹¹⁰ Dáváme mu toto místo nejenom pro prvenství časové, nýbrž také pro plnost nauky, neboť napsal nejdokonalejší a nejhlubší teologický traktát o svatém patriarchovi.¹¹¹

Summa de donis sancti Ioseph není tudíž textem, který by náležel jen do dějin teologie, nýbrž knihou, která může i dnes napomoci k hlubšímu poznání svatého Josefa a tím k větší úctě a lásce k němu. K ní Isidoro Isolani vybízel slovy:

A již také na západě zasel Duch Svatý do myslí národů a jednotlivců, aby prokazovali úctu svatému Josefovi. Nepochybujeme o tom, že touto úctou bude katolická víra pro zásluhy a na přimluvu nejsvětějšího Josefa zbavena mnohého zlého a věřícím se dostane četných dober. Dobrořečte tedy, ó národy, svatému Josefovi, aby se vám dostalo požehnání.¹¹²

¹⁰⁹ B. Llamera zde jmenuje některé významné středověké a raně novověké dominikány, kteří vynikali jako biblisté.

¹¹⁰ Melchor Cano je autorem díla *O teologických místech* (*De locis theologicis*; 1563), jenž je prvním systematickým pojednáním o teologických pramenech.

¹¹¹ *Teología de San José*, s. 348: „[...] el público culto reconoce que Isidoro Isolano es en teología josefina lo que Hugo de San Caro, Santos Pagnini y Sixto Senense en la investigación y explicación de las Sagradas Escrituras; lo que es Alberto Magno en filosofía, Tomás en teología dogmática, Raimundo de Peñafort en derecho canónico y teología moral, Melchor Cano en la ciencia de los lugares teológicos. Le concedemos este puesto no sólo por prioridad de tiempo, sino también por plenitud de doctrina, pues escribió el tratado teológico más acabado y profundo sobre el santo Patriarca.“ Llamera zde volně cituje, co už předtím píše BERTHIER, „Praefatio editoris,“ s. XI.

¹¹² *Summa* III, 4: s. 158 (čes. vyd. in *Světlo* 24, č. 49 [2016]: 13): „Iamque in partibus occidentis Spiritus Sanctus seminavit in mentibus populorum ut singulares sancto Ioseph exhibeant honores. Qua veneratione multa amoveri mala a fide catholica, et pluribus affici bonis fideles non ambigimus, meritis ac precibus sanctissimi Ioseph. Benedicite igitur, o populi, sancto Ioseph, ut benedictionibus repleamini.“

Isidoro Isolani OP and his *Summa de donis sancti Ioseph*

Keywords: Isidoro Isolani; Jean Gerson; *Summa de donis sancti Ioseph*; Saint Joseph; Josephology; Nature of Theology; Dominicans; Thomism

Abstract: The article begins with a brief description of the development of the cult of Saint Joseph and a doctrine that matured in the work of Jean Gerson (1363–1429) and the Dominican friar Isidoro Isolani (ca. 1477/1484–ca. 1528). It subsequently tracts the life of Isidoro Isolani and the outline of his work. It consequently focuses on Isolani's most famous work, i.e. *Summa de donis sancti Ioseph* (1522), which is the first theological treatise on Saint Joseph. It discusses its origin, sources, content, speculative-affective character, prophetic elements and editions. An evaluation of the *Summa* is indicated in the conclusion. Although it is a fruit of its day, it also exceeds its time and remains a good means of knowledge about Saint Joseph. The main goal of the article is a quasi-encyclopaedical presentation of this work and its author.

PhDr. ThLic. Štěpán M. Filip, Th.D.
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
stepan@op.cz